

A zenei művek színpadi felhasználásának kérdései a román jogban

Vallasek Magdolna

PhD, egyetemi adjunktus

Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék

E-mail: mvallasek@kv.sapientia.ro

Összefoglalás. Jelen tanulmányunk témakörét a zenei művek színpadi felhasználásának román jog szerinti szabályozása képezi. Annak ellenére, hogy a létező szabályozási keret meglehetősen részletesen foglalkozik a kérdéssel, azt láthatjuk, hogy a különböző szabályok egymással ellentmondásban vannak, illetve olyan gyakorlati problémákat vetnek fel, amelyek az elmúlt években a jogvitáknak valóságos hullámát indították el. Mi több, immár sok éves pereskedések után sem tűnik úgy, hogy a vitás kérdések minden tekintetben megnyugtatóan rendeződtek volna. Úgy látjuk, hogy nem minden téren sikerült olyan megoldást találni, amely a törvényesség keretein belül meggyőzően tudja bizonyítani, hogy valóban a szerzők érdekét képviseli. Véleményünk szerint a jelenleg is bevett gyakorlat sok szempontból éppen ezzel az érdekléssel ellentétes.

A zenei művek színpadi felhasználásának szabályozási keretén túl jelen tanulmányunkban foglalkozni kívánunk mindazokkal a problémákkal, amelyek a közös jogkezelés gyakorlatában leginkább felmerültek és jogvitákat eredményeztek, végül bemutatjuk azt a jogesetet, a Circul Globus az UCMR-ADA elleni pert, amely egyrészt önmagában is több jelentős jogértelmezési kérdést vetett fel, másrészt rányomta bélyegét a zenei művek közös jogkezelésével kapcsolatos további jogviták kimenetelére is.

Kulcsszavak: közös jogkezelés, zenei művek, Circul Globus, UCMR-ADA

Abstract. Romanian legal aspects regarding the use of musical works in theatre performances

The paper examines aspects regarding the use of musical works in theatre performances as defined by Romanian law. Although there is an extensive legal framework dedicated to this problem, there are still contradicting regulations and practical aspects that resulted in an outburst of legal cases concerning copyright infringements. Moreover, after years of cases tried, the debate is still not settled in every aspect. An explanation to this controversy could be the fact that in some fields, a legal solution, unanimously accepted as benefitting authors, still hasn't been found. It is our belief that the current practice is contrary even to this particular interest.

The paper presents the legal framework referring to the use of musical works in theatre performances, as well as the most frequent problems that often result in lawsuits in the practice of collecting societies. Lastly, the case of Circul Globus vs UCMR-ADA will be presented as an example of multiple options regarding interpretations, and also, a flagship case regarding the handling of musical works by collective societies.

Keywords: collecting societies, musical works, Circul Globus vs UCMR-ADA

1. Bevezető gondolatok

Jelen tanulmányunk témakörét a zenei művek színpadi felhasználásának román jog szerinti szabályozása képezi. Annak ellenére, hogy a létező szabályozási keret meglehetősen részletesen foglalkozik a kérdéssel, azt láthatjuk, hogy a különböző szabályok egymással ellentmondásban vannak, illetve olyan gyakorlati problémákat vetnek fel, amelyek az elmúlt években a jogvitáknak valóságos hullámát indították el. Mi több, immár sokéves pereskedések után sem tűnik úgy, hogy a vitás kérdések minden tekintetben megnyugtatóan rendeződtek volna. Úgy látjuk, hogy nem minden téren sikerült olyan megoldást találni, amely a törvényesség keretein belül meggyőzően tudja bizonyítani, hogy valóban a szerzők érdekét képviseli. Véleményünk szerint a jelenleg is bevett gyakorlat sok szempontból éppen ezzel az érdekekkel ellentétes.

A zenei művek színpadi felhasználásának szabályozási keretén túl jelen tanulmányunkban foglalkozni kívánunk mindazokkal a problémákkal, amelyek a közös jogkezelés gyakorlatában felmerültek és jogvitákat eredményeztek, végül röviden kitérünk arra a jogesetre, a Circul Globus az UCMR-ADA elleni perére, amely egyrészt önmagában is több jelentős jogértelmezési kérdést vetett fel, másrészt rányomta bélyegét a zenei művek közös jogkezelésével kapcsolatos további jogviták kimenetelére is.¹

2. A zenei művek felhasználására vonatkozó közös jogkezelés szabályozása a román szerzői jogi törvényben

A szerzői jogra és a szomszédos jogokra vonatkozó szabályozás alapját Romániában az 1996. évi 8. számú törvény jelenti (Szjtv.). Annak ellenére, hogy az elmúlt húsz évben a törvénynek nagyon sok módosítása és kiegészítése született, azt

1 UCMR-ADA és Teatrul de Stat Constanța (32373/3/2011), UCMR-ADA és Teatrul German de Stat Timișoara (32641/3/2011), UCMR-ADA és Teatrul Municipal Târgoviște (31186/3/2012), UCMR-ADA és Teatrul Municipal Ariel Râmnicu-Vâlcea (31187/3/2012), UCMR-ADA és Kolozsvári Állami Magyar Színház (32372/3/2011), UCMR-ADA, a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház (48169/3/2011) és más ügyek.

mondhatjuk, hogy a Szjtv. egy stabil és átlátható keretet biztosít a szerzői jogokkal és szomszédos jogokkal kapcsolatos valamennyi kérdéskör és jogintézmény tekintetében.

A zenei jogok színpadi felhasználásával és azok közös jogkezelésével kapcsolatban a Szjtv. rendelkezéseinek legjelentősebb kiegészítését a Román Szerzői Jogi Hivatal (Oficiul Român pentru Drepturile de Autor) 2010. évi 189. számú Határozata vezette be a zenei jogok közös jogkezelésének módszertanáról szóló rendelkezéseivel, amelyet a szakirodalom és joggyakorlat röviden *Módszertan* néven ismer és használ.

A közös jogkezelés kérdéséről a Szjtv. III. Címének 1. Fejezete rendelkezik a 123–136. cikkekben. Az eredeti normaszövegen 2004-ben a 285. számú törvény² hatályba lépése lényeges kiegészítéseket és módosításokat eszközölt, létrehozva egyúttal azt a jogszabályi helyzetet, amely a későbbi, közös jogkezeléssel kapcsolatos jogviták egyik alapját képezi.

A 123. cikk értelmében a szerzői jogok és szomszédos jogok címzettjei a törvény által elismert jogaikat két módon gyakorolhatják: közvetlenül, azaz önállóan, vagy közös jogkezelő szervezet által, az ezzel megkötött megbízás alapján. A közös jogkezelés tárgyát azonban csak olyan alkotásokhoz fűződő jogok képezhetik, amelyeket korábban már nyilvánosságra hoztak.

A szabály a szomszédos jogok esetében is hasonló, olyan értelemben, hogy csak a korábban nyilvánosságra hozott hang- vagy videofelvételekre, illetve korábban már rögzített vagy sugárzott alakításokra vonatkozhat a közös jogkezelés. A szerzői jogok és szomszédos jogok címzettjei a törvény által elismert vagyoni jellegű jogaikat a törvény értelmében a közös jogkezelő szervezetekre nem ruházhatják át.

Ezt a meglehetősen egyértelmű rendelkezést egészítette ki a jogalkotó 2004-ben a 123¹. cikkel, bevezetve egyes területeken, többek között a zenei művek nyilvánossághoz közvetítésének területén, a kötelező közös jogkezelést. A közös jogkezelés kötelező jellegét a második bekezdés külön megerősíti, amikor kijelenti, hogy az első bekezdésben felsorolt jogok tekintetében a közös jogkezelő szervezetek azokat a szerzői joggal rendelkező személyeket is képviselik, akik számukra nem adtak erre megbízást.

A közös jogkezelés kötelező jellege véleményünk szerint egyértelműen ellentétes a szerző érdekeinek elsődleges figyelembevételével, a döntési szabadságának tiszteletben tartásával, ellentétes a Szjtv. szellemiségével és az eredeti normaszövegével is. A kötelező jogkezelésre vonatkozó cikkek bevezetése a törvény szövegébe értelmezési és alkalmazási problémákat egyaránt felvet, különösképpen mivel a kérdéses cikkeket a törvény egyéb, eredeti rendelkezéseivel nem hozta összhangba a jogalkotó.

Az ellentmondás már a 123. és a 123¹. cikkek között szembetűnő. Míg az eredeti normaszövegben meglevő 123. cikk a szerzői jogok címzettjének döntésére

2 Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 2004/587. számában.

bízza azok személyes vagy közös jogkezelő általi kezelését, a későbbiekben beiktatott 123¹. cikk kötelezővé teszi a közös jogkezelést egyes jogok felhasználása tekintetében.

Az ellentmondások sora folytatódik, ha a közös jogkezelésre vonatkozó általános szabályokat vetjük össze a kötelező jogkezelésre vonatkozó rendelkezéssel. Így például a Szjtv. 134. cikkének első bekezdése kimondja, hogy a közös jogkezelés *semmilyen módon nem korlátozhatja* a szerzői jogok címzettjének vagyoni jogait. Azaz, tesszük hozzá, a nyilvánossághoz közvetítés jogát sem!

A közös jogkezelő szervezetek működésére vonatkozó részt megnyitó 130. cikk első bekezdése a jogkezelő szervezetek kötelezettségeinek felsorolásakor, a bekezdés b) pontjában a következőket mondja: saját tevékenységi területükre vonatkozóan a közös jogkezelő szervezetek működési szabályzatokat (*módszertant*) dolgoznak ki a vagyoni jogokra vonatkozóan, amelyeket a felhasználókkal, a díjfizetés érdekében meg kell tárgyalni, *azokra az alkotásokra vonatkozóan, amelyek felhasználása egyéni módon, a szerzői jogok címzettje által, lehetetlen.*

Egyértelmű, hogy mind a 130., mind a 134. cikk rendelkezéseinek ellentmond a közös jogkezelés kötelezővé tétele egyes alkotások felhasználása esetében, különösen olyan esetekben, amikor a kötelező jelleget nem indokolja sem a szerzői jogok tulajdonosának érdeke, sem az adott alkotás egyéni módon való felhasználásának lehetetlen jellege. Ennél is egyértelműbben fogalmazva úgy gondoljuk, hogy a közös jogkezelés kötelező előírása adott esetben kifejezetten ellentétes lehet a szerző alapvető érdekével, holott a szerzői jogok védelme éppen ezt a célt kellene hogy szolgálja.

Magára a közös jogkezelésre vonatkozó általános szabályokat a Szjtv. a 130. cikkel kezdődően tárgyalja. A rendelkezések értelmében a közös jogkezelőnek adott megbízást közvetlenül a szerzői jogok tulajdonosával, írott formában kell megkötni. A megbízási szerződés alapján a szerzőt a közös jogkezelő közgyűlésében szavazati jog illeti meg. Bármilyen szerzői jognak a tulajdonosa kérheti a közös jogkezelőtől jogainak a megbízás alapján való kezelését, a közös jogkezelőnek pedig, a törvényes feltételek megléte mellett, kötelessége elvállalni azt. A közös jogkezelés az egyes jogok vonatkozásában lehet kötelező jellegű, de a kötelező közös jogkezelési eseteket csak a törvény írhatja elő.³

A szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelői a Szjtv. értelmében olyan jogi személyiséggel rendelkező szervezetek, amelyek a szabad társulás elve alapján jöttek létre. Alapvető tevékenységi területük a megbízói által létrehozott alkotásokhoz fűződő jogok felhasználásának következményeként járó jogdíjak begyűjtése és szétosztása. A közös jogkezelő szervezetek a nonprofit egyesületekre vonatkozó szabályok alapján jönnek létre és folytatják tevékenységüket, a Román Szerzői Jogi Hivatal jóváhagyása és felügyelete mellett. Jelen pillanatban Romániában 16

3 Lásd még Cătuță 2010. 515–526.

közös jogkezelő szervezet működik, nyolc a szerzői jogok, nyolc a szomszédos jogok területén.⁴

A zenei művek közös jogkezelését az UCMR-ADA nevű szervezet látja el úgy, hogy míg a többi alkotási területen általában legalább két közös jogkezelő közül választhat a szerző, a zenei művek területén ez a szervezet egyedülként, mintegy törvényesen biztosított monopolhelyzetet élvez, s ilyen módon a kötelező közös jogkezelés is teljes mértékben és kizárólag az UCMR-ADA tevékenységi területéhez tartozik.⁵

3. Zenei művek színpadi felhasználása. A kötelező közös jogkezelés által felvetett problémák

Láthattuk a román szerzői jogi törvény közös jogkezelésre vonatkozó rendelkezéseinek bemutatásakor, hogy a kötelező közös jogkezelés beiktatása az eredeti normaszövegbe már eleve több ellentmondást hozott létre a jogszabály egyes eredeti és későbbiekben bevezetett rendelkezése között, már eleve ezzel számtalan jogalkalmazási problémát teremtve.⁶ A törvénymódosítást követően azonban további olyan kiegészítő jogszabályok léptek hatályba, amelyek még nagyobb teret adtak a kötelező közös jogkezelésre megjelölt szervek tevékenységének, megteremtve ezáltal véleményünk szerint a visszaélések lehetőségét is. Ezen jogszabályi változások mentén egyenes út vezetett egy sor olyan jogvita felé, amelyek még jelen pillanatban sem zárultak le mind, azonban a szerzők érdekeinek tiszteletben tartása szempontjából legalábbis aggályos jelenséget és kialakulóban levő gyakorlatot tettek nyilvánvalóvá.

A jogviták és a kialakult gyakorlat alapján azt láthatjuk, hogy alapvetően három nagy problémás terület különíthető el, amelyek esetében a szerzői és felhasz-

4 Szerzői jogok területén: AOTO – teológiai, tudományos szövegek, ARDAA – videofelvételek, audiovizuális, COPYRO – írott alkotások, DACIN-SARA – film és audiovizuális, PERGAM – tudományos alkotások, OPERA SCRISĂ.RO – írott alkotások, UCMR-ADA – zenei művek, VISARTA – vizuális művészetek

Szomszédos jogok területén: ADPFR – hangfelvétel-készítők, ARAIEX – előadóművészek, CREDIDAM – előadóművészek, SOPFIA – audiovizuális alkotások, UNART – előadóművészek, UPFAR-ARGOA audiovizuális/filmalkotás készítői, UPFR – hangfelvétel-készítők, UPVR – videofelvétel-készítők. Forrás: <http://www.orda.ro/default.aspx?pagina=168> (letöltve 2016 január 30.)

5 Az UCMR-ADA (Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România – Asociația pentru Drepturi de Autor) a zenei művek tekintetében Romániában az egyetlen illetékes közös jogkezelő szervezet a Román Szerzői Jogi Hivatal 3/1997 számú Határozata alapján, amely Románia Hivatalos Közlönyének 1997. április 8/58. számában jelent meg.

6 A kötelező közös jogkezelés által felvetett általános problémák tekintetében lásd Ficsor 2010. 144–148.

nálói érdekek figyelembevétele a zenei művek nyilvánosságához közvetítésének kötelező közös jogkezelése kontextusában legalábbis kétségesnek mutatkozik.

Ez a három terület a nem kizárólagos felhasználási engedélyeket rendelkezésre bocsátó szerződésekre vonatkozó tárgyalási lehetőségek elutasításának kérdése, a felhasználási díjfizetés számítási alapjának kérdése, végezetül pedig a közvetlen színpadi felhasználási szerződések elismerésének kérdése köré épülnek.

A következőkben ezeket a problémás területeket kívánjuk röviden megvizsgálni és bemutatni.

a) Tekinthetjük-e „adhéziós szerződéseknek” a zenei művek kötelező közös jogkezelő szervezete által kezdeményezett felhasználási szerződéseket?

A zenei művek nyilvánosságához közvetítése esetében kötelező közös jogkezelésre vonatkozó rendelkezésekből egyértelműnek látszik, hogy az a gyakorlat, miszerint a nem kizárólagos felhasználási engedélyeket nyújtó, a közös jogkezelő szervezet által elméletileg a Módszertan alapján kidolgozott szerződéseket kvázi adhéziós szerződésként kezeli a közös jogkezelő szervezet (UCMR-ADA), és minden valós jogi alapot nélkülöz.

A közös jogkezelés szabályait lefektető általános rendelkezéseiben a Szjtv. a szerződéskötési szabadság elvét hangsúlyozza. A Szjtv. 130. cikke a közös jogkezelő szervezetek kötelezettségei közé sorolja egyrészt a nem kizárólagos engedélyek kiadását az adott művek felhasználói számára, másrészt a tevékenységi területükre vonatkozó módszertan kidolgozását, amelyet a jogdíjak kifizetése érdekében meg kell tárgyalni a felhasználókkal, azoknak a műveknek a tekintetében, amelyeknek a felhasználása nem teszi lehetővé a jogok címzettje általi egyéni engedélyezést.

A fenti rendelkezés alapján született meg a Román Szerzői Jogi Hivatal 2010/189. számú határozata, amely a zenei műveknek koncertek, színpadi előadások és más művészeti rendezvények keretében történő nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó díjfizetés módszertanát tartalmazza.⁷

A határozat alapján az UCMR-ADA, mint egyetlen zenei közös jogkezelő szervezet, elkészített egy szerződést a nem kizárólagos engedélyezésekre vonatkozóan, amelyet formailag is egy sokszorosított, tömbben nyomtatott, átirós oldalakat tartalmazó (az indigózott másodpéldány marad a felhasználónál) formanyomtatványként nyújtott be minden felhasználónak, kötelező aláírás végett. A szerződéses rendelkezések tekintetében a közös jogkezelő a felhasználóknak semmilyen tárgyalási lehetőséget nem biztosított, sőt visszautasított.

Mindez teljes mértékben önkényes eljárást jelent, amelyet maga a Módszertan sem támaszt alá, nem beszélve a Szjtv. korábban már ismertetett rendelkezéseiről.

⁷ Megjelent Románia Hivatalos Közlönyének 13.05.2010/314. számában.

A Módszertan 1. cikke csupán annyit jelent ki, hogy a zenei műveknek koncertek, színpadi előadások vagy más művészeti rendezvényeken való nyilvánosság-hoz közvetítésére csak a közös jogkezelővel előzetesen megkötött, nem kizárólagos felhasználási engedélyezés alapján kerülhet sor.

A következő cikk meghatározza azt, hogy kit kell a törvény értelmében felhasználónak tekinteni, majd a 3. cikk leszögezi, hogy a felhasználóknak kötelező módon kérniük kell a nem kizárólagos felhasználási engedély megadását, öt nappal az előadás, koncert vagy művészi rendezvény dátuma előtt.

A továbbiakban a Módszertan már csak a díjfizetésre vonatkozó szabályokról rendelkezik, magának a nem kizárólagos engedélyt tartalmazó szerződésnek tartalmi vagy formai feltételeiről nem tudunk meg többet.

Mindezekből azonban egyértelműen az derült ki, hogy a zenei művek felhasználására vonatkozó nem kizárólagos engedélyezést tartalmazó szerződésekre a szerződéskötési szabadság szabályai kell hogy érvényesüljenek, és a törvényes rendelkezések figyelembevétele mellett a közös jogkezelő szervezetnek lehetőséget kell teremteni arra, hogy a felhasználó érdekei is érvényesüljenek, illetve adott esetben befolyásolni tudja a szerződés tartalmát.

b) A zenei művek használata utáni díjfizetés számítási alapjának kérdése

A zenei művek felhasználásáért való díjfizetés kérdését a Szjtv. nem, a Román Szerzői Jogi Hivatal 189/2010. számú határozata, a már említett Módszertan az 5. cikkel kezdődően viszont részletesen szabályozza. Annak ellenére, hogy a szabályozás véleményünk szerint meglehetősen egyértelmű, a kötelező közös jogkezelő szerv, az UCMR-ADA által kialakítani kívánt gyakorlat több olyan értelmezési problémát is felvetett, amelyek az elmúlt évek jogvitáiban is megjelennek.

A Módszertan értelmében a zenei művek nyilvánossághoz közvetítési felhasználása utáni jogdíjfizetés számítási alapját képezi az előadásból származó áfamentes bevétel, mint például a jegyeladásból származó bevétel, reklámbevételek, rádiós közvetítésből származó bevétel, támogatások összege, valamint a belépőjegyek árára vonatkozó költségvetési szubvenció. Amennyiben a felhasználónak az előadásból nem származik bevétele, a jogdíjfizetés számítási alapját az előadás megtartásának produkciós költségei jelentik.

A Módszertan ugyanakkor egy részletes táblázatot is tartalmaz (4. cikk), amely felhasználói kategóriánként rögzíti azt, hogy a zenei művek nyilvánossághoz közvetítése esetén a díjszámítási alapra milyen százalékarány szerint számolandó a kifizetendő felhasználási jogdíj összege, illetve tartalmazza a kötelező minimális díjfizetési összegeket is.

A meglehetősen világos és egyértelmű szabályozás ellenére az állami fenntartású intézmények (színházak, művelődési házak stb.) esetében a felhasználók és

a közös jogkezelő szervezet között a rendelkezések alkalmazása alapvető nézetkülönbséget eredményezett. A probléma alapját az képezi, hogy az UCMR-ADA, mint közös jogkezelő, véleményünk szerint teljesen önkényes módon értelmezve a Módszertan szövegét, a felhasználási jogdíjat a felhasználónak az 5. cikkben felsorolt minden bevétele után egyformán követelte. Tudni kell azonban, hogy az állami fenntartású kulturális intézmények költségvetésüket minden költségvetési évre a teljes tevékenységükre kapják, így nem különíthető el pontosan, hogy egy adott előadás színpadra állítása pontosan milyen költséget jelent, hiszen a napi fenntartási (alkalmazottak fizetése, közüzemi számlák stb.) összegek nem bonthatóak teljesen szét az egyéb tevékenységekhez szükséges összegektől. Hasonlóképpen problémát okoz az is, hogy ezek az intézmények alapvetően repertoár jellegű tevékenységet folytatnak, azaz egy bizonyos előadás, amelyben a zenei műnek a nyilvánossághoz közvetítése történik, többször kerül bemutatásra, akár éveken keresztül újra és újra.

Megfigyelhetjük továbbá azt is, hogy az állami fenntartású kulturális intézmények belépőjegyeinek árát úgy állapítják meg, hogy az a szakpolitikai céloknak megfeleljen, azaz nem a profitorientált szórakoztató intézmények által gyakorolt módszer szerint. Ezeknél az intézményeknél a hangsúly természetszerűleg nem a bevételeken van, gyakorlatilag a belépőjegyek árai is egyfajta állami szubvencióban részesülnek annak érdekében, hogy minél szélesebb tömegek hozzájuthassanak a kulturális kínálat ezen intézmények által képviselt szegmenseihez.

A fentiek ismeretében egyértelműen aránytalan követelésnek tekinthetjük a közös jogkezelő szervezet részéről azt az igényt, hogy a zenei művek színpadi felhasználása utáni díjfizetésnek alapjául egy állami fenntartású kulturális intézménynek gyakorlatilag a teljes költségvetését számításba vegyék. A törvényes és méltányos megoldás az, amelyet az érintett intézmények mint felhasználók is egyöntetűen gyakoroltak, miszerint a jogdíjakat a jegybevételből származó jövedelemnek a Módszertanban rögzített százalékos arányában állapították meg.

c) Közvetlen színpadi felhasználási szerződések kérdése

Végezetül nem hagyható említés nélkül a felhasználók és zeneszerzők között közvetlenül megkötött színpadi felhasználási szerződések kérdése, amelyek esetében egyértelműen méltánytalan és tulajdonképpen a szerző jogos érdekeit is figyelmen kívül hagyó az a gyakorlat, amelyet a zenei jogok közös jogkezelő szervezete kívánt és kíván bevezetni.

Láttuk a korábbiakban, hogy a Szjtv. 123. cikke értelmében a szerző maga dönti el, hogy az alkotásához fűződő felhasználási jogokat egyénileg vagy közös jogkezelő által kívánja gyakorolni. Ugyanakkor a közös jogkezelés csak a már nyilvánosságra hozott művek esetében lehetséges.

A továbbiakban a Szjtv. 123¹. cikke azonban kötelezővé teszi a közös jogkezelést a zenei művek nyilvánossághoz közvetítése esetében (kivételt képeznek a filmalkotások).

A közös jogkezelés általános szabályairól szóló 134. cikk 1. bekezdése viszont abból indul ki, hogy a megbízás alapján végzett közös jogkezelés semmilyen módon nem korlátozhatja a szerzői jog címzettjének vagyoni jellegű jogait.

Lehetséges vajon úgy értelmezni 123¹. cikk rendelkezését, hogy az gyakorlatilag ellehetetleníti a felhasználók és a zeneszerzők között létrejövő közvetlen színpadi felhasználási szerződések megkötését? Úgy gondoljuk, hogy nem.

A szerzőnek, esetünkben zeneszerzőnek törvényes joga önállóan rendelkezni az általa létrehozott mű felhasználásáról. Színpadi felhasználás esetében az adott zenei mű szorosan kötődik a létrehozott előadás egészéhez, annak szerves részét képezi. Mi több, mivel ezekben az esetekben általában egy megrendelési szerződés képezi az alkotás létrehozásának alapját, a felek között egy kizárólagos felhasználási szerződés jön létre. Más szóval, az adott zenei alkotás egyetlen más felhasználó számára sem elérhető. Milyen logikai alapja lenne ebben az esetben a közös jogkezelésnek, amelynek az a célja, hogy nem kizárólagos jellegű felhasználási engedélyt biztosítson az érdekeltek számára?

Továbbmenve ezen a gondolaton, mivel a közös jogkezelés a törvény értelmében csak a korábban már nyilvánosságra hozott alkotások esetében lehetséges, eleve abszurd elvárás az, hogy a felhasználó nem kizárólagos jellegű felhasználási engedélyt kérjen egy olyan alkotásra, amely a megrendelői szerződés alapján már első alkalommal is csak és kizárólag a megrendelő intézmény által színpadra vitt előadásban fog elhangzani.

Mindezekon túlmenően is úgy véljük, hogy a kizárólagos felhasználási szerződéssel rendelkező felhasználónak a közös jogkezelő felé való díjfizetési kötelezettsége egy kétszeres kifizetési helyzetet teremtene, miközben a közös jogkezelő szervezet számára ugyanaz a helyzet egy jogtalan meggazdagodási lehetőséget jelent.

4. Néhány gondolat a Circul Globus București és UCMR-ADA eset (C-283/10, 15.276/3/2007. ügy) következményeiről

A Circul Globus UCMR-ADA-val szembeni jogvitája mind a közösségi jog, mind a román jog szempontjából olyan kiemelkedő jelentőségű eset, amelynek rövid elemzése elengedhetetlen a témánk szempontjából. Mivel a szakirodalomban többször, több helyen foglalkoztak az eset elemzésével, jelen tanulmányunkban nem kívánjuk azt részleteiben bemutatni. Célunk csupán az, hogy felvázoljuk a tényállást

és megvizsgáljuk, vajon az Európai Unió Bíróságának és különösképpen a román igazságszolgáltató szervek az ügyben hozott döntéseinek milyen következményei lehetnek a zenei művek közös jogkezelésének hazai gyakorlatára nézve.

Az UCMR-ADA és a Circul Globus közötti jogvita közel tíz évig húzódott. Tulajdonképpen ez volt az egyik első olyan per, amelyet az UCMR-ADA indított, s amelyet a későbbiekben több, nagyon hasonló követeléseket tartalmazó és hasonló tényálláson nyugvó jogvita követett. A Circul Globus ügyben hozott döntéseknek ezért is van kiemelkedő jelentőségük, mert egyfajta precedens értékű helyeztet teremtett, amely hatással lehet a zenei művek közös jogkezelésének további gyakorlatára Romániában.

Ahogy azt Mezei Péter megfogalmazza az ügy kapcsán írt elemzésében,⁸ „a tényállás lényege az előzetes döntés 14. pontjából világosan és tömören kiolvasható”. A 2004 májusa és 2007 szeptembere közötti időszakban a Circul Globus előadásaiban úgy használt fel zenei alkotásokat, hogy azokra a közös jogkezelő szervezettől nem kért felhasználási engedélyt, és a díjfizetési kötelezettségnek sem tett eleget. Nézőpontja szerint erre nem is volt szükség, mivel az előadásokban felhasznált zenei művekre vonatkozóan közvetlenül a zeneszerzőkkel kötött felhasználási szerződést, és azok számára a felhasználás utáni jogdíjat a szerződésben rögzített összegben és feltételek mellett ki is fizette. Az UCMR-ADA a közös jogkezelés kötelező jellegére hivatkozva úgy vélte, hogy a Circul Globus tőle kellett volna felhasználási engedélyt kérjen, azaz gyakorlatilag a közvetlenül a zenei művek szerzőivel kötött szerződéseknek nem lehet ebben az esetben joghatása, a kötelező jogkezelés felülírja a szerzőnek úgyszintén a törvényben biztosított, a felhasználás engedélyezéséről való döntési jogát.

A Bukaresti Törvényszéknek, majd a Bukaresti Ítéltáblának az UCMR-ADA követeléseit jóváhagyó döntéseit követően a Legfőbb Semmítő- és Ítélszék az EUB-hoz fordult előzetes döntéshozatali kérelemmel, három olyan kérdésben, amely a román szerzői jogi szabályozásnak az InfoSoc Irányelvvel való megfelelésségét volt hivatott vizsgálni.⁹ A kérdések a 2001/29/EK-irányelv 3(1). cikkének értel-

8 <https://copy21.com/2015/06/nyilvanossaghoz-kozvetitesi-morzsak-az-eub-tol-7-a-circul-globus-bucuresti-ugy/> (letöltve: 2016. január 30.)

9 A Legfőbb Semmítő- és Ítélszék által feltett kérdések a következők voltak:

„A »nyilvánossághoz közvetítés« alatt:

a) kizárólag azon nyilvánossághoz közvetítést kell érteni, amely nincs jelen a közvetítés kiindulópontjával szolgáló helyszínen, avagy

b) egy mű bármely más, a nyilvánosság számára nyitva álló helyen közvetlenül – a mű előadásának, valamint közvetlen bemutatásának bármely más nyilvános módja révén – érzékelhetővé tételét is érteni kell?

2. Amennyiben az első kérdésre adandó válasz az a) pontban foglalt eset, akkor ez azt jelenti-e, hogy a mű b) pontban említett nyilvánosság számára érzékelhetővé tétele nem tartozik ezen irányelv hatálya alá, vagy azt jelenti, hogy nem a mű nyilvánossághoz közvetítésének, hanem bemutatásának és/vagy nyilvános előadásának minősülnek a [...] Berni Unió Egyezmény 11. cikke (1) bekezdésének i) pontja értelmében?

3) Amennyiben az első kérdésre adandó válasz a b) pontban foglalt eset, akkor a [2001/29.]

mezését járták körül, annak érdekében, hogy helyes értelmezést nyerjen a „nyilvánossághoz közvetítés” jogi fogalma, tisztázva azt, hogy vajon nyilvánossághoz közvetítés alatt kizárólag azon nyilvánossághoz közvetítés értendő, amely nincs jelen a közvetítés kiindulópontjául szolgáló helyszínen, avagy egy mű bármely más, a nyilvánosság számára nyitva álló helyen közvetlenül a mű előadásának, valamint közvetlen bemutatásának bármely más nyilvános módja révén érzékelhetővé tételt is érteni kell.¹⁰

Az EUB válasza meglehetősen egyszerű, azonban tartalmát tekintve sajnos nem alkalmas arra, hogy a kötelező közös jogkezelés román gyakorlata által felvetett problémák tekintetében tiszta vizet önthessen a pohárba, hiszen alapvetően arra a megállapításra szorítkozik, hogy nyilvánossághoz közvetítésként, az InfoSoc irányelv alapján, kizárólag azokat a nyilvánossághoz közvetítéseket kell tekinteni, amelyen a nyilvánosság nincs jelen a közlés kiindulópontjául szolgáló helyszínen, kizárva ebből a körből a mű bármely más, a közönség számára nyitva álló helyen közvetlenül megvalósuló helyzeteket.

Habár az EUB-nak az előzetes döntéshozatali eljárásban adott válaszával egyetértünk, úgy gondoljuk, hogy a Circul Globus az UCMR-ADA közös jogkezelővel való jogvitájának nem a nyilvánossághoz közvetítés meghatározása jelenti a központi kérdését. Ilyen értelemben maguk a feltett kérdések, s ennek következtében a kérdésekre adott válaszok nem megfelelőek az eset által felvetett valós problémák értelmezésére.

Az EUB válaszát követően a Legfőbb Semmítő- és Ítélszék 2012/5043. számú megsemmisítő végzésében¹¹ maga is arra a következtetésre jutott, hogy a közvetlenül a zeneszerzőkkel megkötött felhasználási szerződések után az alperes nem tartozik díjfizetéssel a közös jogkezelő szervezetnek, és visszautalta az ügyet a Bukaresti Törvényszék elé. Az ügyet első- és másodfokon tárgyaló bírák változtatlanul azon a nézeten voltak, hogy a közös jogkezelés mindenképpen kötelező, abban az esetben is, ha közvetlen felhasználási szerződést kötnek a felek. A Legfőbb Semmítő- és Ítélszék 2016/1347. számú döntésében¹² ugyan árnyalta ezt a képet, azonban végső soron a bizonyítási eljárás hiányosságai miatt fenntartotta

irányelv 3. cikkének (1) bekezdése lehetővé teszi-e a tagállamoknak, hogy a zeneművek nyilvánosságához közlése jogának kötelező közös kezelését törvény útján szabályozzák, függetlenül a közlés módjától, még ha e jog gyakorlására egyénileg, ily módon közvetlenül a szerzők által is van lehetőség, anélkül, hogy lehetőségük lenne műveik közös kezelés alóli kivételére?”

10 3(1) cikk: *A tagállamok a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik vezetékes vagy vezeték nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, illetve megtiltására, beleértve az oly módon történő hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.*

11 <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=77367> (letöltve 2017.01.30)

12 <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=132630> (letöltve 2017.01.30)

a Bukaresti Itélőtábla döntését, ezzel közel egymillió (994 153) RON elmaradt jogdíj kifizetésére kötelezve a Globus Cirkuszt.

A Circul Globus ügyében, de más hasonló ügyekben hozott döntéseiben is,¹³ a Legfőbb Semmítő- és Ítélszék következetesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kizárólagos felhasználói szerződésekben átruházott, kifejezetten az adott előadás számára készült zenei művek esetében nem lehet szó közös jogkezelésről. A Circul Globus esetében azonban az eljárás során nem sikerült bizonyítani azt, hogy a közvetlenül megkötött felhasználói szerződésben átruházott zenei művek valóban eredeti alkotások, illetve azok egy része egyértelműen egy zeneszerző által végzett zenei összeállítások voltak csupán, amelyekhez más zeneszerzők műveinek részleteit használták fel.

Nem kellő mértékben tisztázott azonban továbbra sem a Legfőbb Semmítő- és Ítélszék álláspontja a díjfizetési összegek számítási alapját képező jövedelmek tekintetében, habár erre vonatkozóan is az az általunk is hangoztatott nézet körvonalazódik egyes döntések indoklásában, hogy az állami fenntartású kulturális intézmények esetében figyelembe kell venni egyrészt az adott intézmények költségvetését megállapító szabályokat, másrészt a jegyárak szubvencionálása mögött meghúzódó állami kultúrpolitikai célkitűzéseket.

Végezetül azt láthatjuk, hogy egyelőre semmilyen iránymutatás nem körvonalazódik a Legfőbb Semmítő- és Ítélszék döntéseiből arra vonatkozóan, hogy a zenei művek kötelező közös jogkezelésére vonatkozó szerződések esetében hogyan érvényesül a felek szerződéskötési és tárgyalási szabadsága.

5. Zárógondolatok

A zenei művek közös jogkezelése esetében tehát azt láthatjuk, hogy a kötelező jogkezelés bevezetése valóságos Pandora szelencéjének bizonyult. A Szjtv. rendelkezéseinek módosítása ugyanakkor valóban nem megfelelő gondossággal történt, hiszen több tekintetben is ellentmondanak egymásnak az egyes rendelkezések, de legalábbis együttes értelmezésük gondot okozhat és okoz a felhasználók számára.

A kialakult gyakorlat sok esetben teljességgel szembemegy nem csak a felhasználók, de akár a szerzők érdekével is, háttérbe szorítva azt a közös jogkezelő érdekeivel szemben. Mindez azért is aggasztó, mert a zenei művek felhasználásának engedélyezése és közös jogkezelése területén az UCMR-ADA mint közös jogkezelő szervezet teljes monopóliumhelyzetet élvez, szemben az egyéb alkotói területekkel, ahol két vagy több egymással is versenyző közös jogkezelő működik. Éppen ezért, anélkül, hogy a továbbiakban ezt részletezni kívánnánk, felhívnánk a figyelmet az EUB-nak az OSA-ügyben (C-351/12) hozott döntésére, amelyben

13 <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=129095> (letöltve 2017.01.30)

többek között kitér arra is, hogy egy közös jogkezelő szervezetnek a monopolhelyzetét biztosító nemzeti szabályozást akkor lehet a szellemi tulajdon jog védelmére alkalmas helyzetnek tekinteni, *amennyiben lehetővé teszi e jogok hatékony kezelését, valamint tiszteletben tartásuk hatékony ellenőrzését e területen.*

Kétséges azonban, hogy a román szabályozás, amelynek révén az UCMR-ADA zenei jogok közös jogkezelő szervezete monopóliumot élvez ezen a területen, minden tekintetben megfelelne ennek a kritériumnak. Úgy véljük ugyanis, hogy a kötelező közös jogkezelés nem élvezhet prioritást a szerzőnek a saját műve felhasználására vonatkozó döntési jogával szemben.

Irodalom

- Cătuță, L. 2013. *Drept civil. Proprietatea intelectuală*. București, C. H. Beck.
- Ficsor, M. 2010. *Gestiunea colectivă a drepturilor de autor și a drepturilor conexe*. București, Universul Juridic.
- Macovei, I. 2010. *Tratat de drept al proprietății intelectuale*. București, C. H. Beck
- Mezei, P. Nyilvánossághoz közvetítési morzsák az EUB-tól #7: a Circul Globus București ügy. <https://copy21.com/2015/06/nyilvanossaghoz-kozvetitesi-morzsak-az-eub-tol-7-a-circul-globus-bucuresti-ugy/>
- Román Szerzői Jogi Hivatal (Oficiul Român pentru Drepturile de Autor) 2010. évi 189. számú határozata a zenei jogok közös jogkezelésének módszertanáról
1996. évi 8. számú törvény a szerzői jogokról és a szerzői jogokkal szomszédos jogokról.
1996. évi 8. számú törvény a szerzői jogokról és szerzői jogokkal szomszédos jogokról.